

درس ۲۱ نهاد حکومت

نیاز به حکومت

همان طور که **زندگی اجتماعی** یک ضرورت است و انسان ها نمی توانند به تنهایی زندگی کنند و نیازهای مادی و معنوی خود را برطرف کنند، **داشتن حکومت** نیز برای یک جامعه یک ضرورت است و هیچ جامعه ای نمی تواند بدون وجود حکومت باقی بماند؛ زیرا در زندگی اجتماعی نیازهای مشترکی وجود دارد و افراد برای تنظیم امور خود به قوانین و مقرراتی نیاز پیدا می کنند آنها همچنین برای اجرای قوانین و حل اختلافات، برقراری امنیت و نظم، ایجاد هماهنگی میان فعالیت های مختلف جامعه و دفاع از هجوم دشمنان ناگزیرند حکومتی تشکیل دهند و اداره امور جامعه را به افرادی بسپارند. بنابراین بدون نهاد حکومت، جامعه دچار اختلال و هرج و مرج می شود.

وظایف حکومت

اگرچه نهاد حکومت در همه کشورها وجود دارد و حکومت ها تقریباً وظایف مشابهی را به عهده دارند؛ ولی تفاوت های مهم و اساسی نیز میان آنها وجود دارد. **نهاد حکومت**، مهم ترین ویژگی های ارزشی و فرهنگی یک کشور را نمایان می سازد. به همین دلیل در معرفی کشورها و بیان هویت آنها، از نوع حکومت آنها نیز یاد می شود. برخی از مهم ترین وظایف حکومت ها عبارت اند از:

وضع قوانین و مقررات لازم در امور مختلف

اجرای قوانین

برقراری نظم و امنیت

رسیدگی به اختلافات و شکایت ها

تعلیم و تربیت

حفظ میراث فرهنگی سیاست گذاری فرهنگی

عمران و آبادانی کشور

ایجاد وسایل و امکانات لازم برای رفع نیازهای معیشتی، اجتماعی و اقتصادی مردم

ایجاد هماهنگی بین فعالیتهای مختلف اقتصادی و اجتماعی

دفاع از کشور و حفظ تمامیت ارضی

مدیریت منابع طبیعی و ثروتهایی که به عموم مردم تعلق دارند؛

حمایت از گروه های خاص و نیازمند مانند کودکان بی سرپرست، معلولان و از کارافتادگان

اسلام و حکومت

اسلام وجود حکومت را برای جامعه ضروری می داند. زیرا بسیاری از احکام الهی (مانند عدالت) جز با تشکیل یک جامعه و حکومت الهی، محقق نمی گردد. پیامبر اکرم نیز پس از هجرت از مکه به مدینه، حکومت اسلامی تشکیل داد.

مبدأ قوانین و مقررات برای برپایی حکومت از دیدگاه اسلام، **حکمت و اراده خداوند** است و **عقل و وحی الهی**، دو وسیله اصلی برای شناخت ارزش های الهی، قوانین و مقررات اجتماعی هستند.

عدالت و ایجاد شرایط مناسب برای رشد و تعالی مردم، آزادی انسان ها از همه بندها و موانع سعادت آنها، استقلال و نفی سلطه بیگانگان، ظلم نکردن، مسئولیت در قبال مظلومان، تأمین اجتماعی و تلاش برای عمران و آبادی زمین، برخی از قوانین و ارزش های اجتماعی اسلام هستند.

قانون الهی ضامن عدالت است و مجریان قوانین عادلانه باید دو ویژگی داشته باشند: **عدالت را بشناسند** و به **عدالت رفتار کنند**. به همین دلیل، برای حکومت و اداره امور جامعه، فقط آن گروه از مردم شایستگی دارند که هم از قوانین و ارزش های الهی آگاهی داشته باشند و هم از نظر **تقوا و عدالت** از دیگر مردم بالاتر باشند. در رأس این گروه، **پیامبران الهی** و سپس جانشینان آنها یعنی **امامان معصوم (ع)** قرار دارند. در غیاب آنان نیز، **افراد باتقوا و عادل** که آگاهی لازم را به دستورات اسلام داشته و بر اساس تجربه، **حکمت و سیاست صحیح**، می توانند دستورات اسلام را به درستی بر شرایط و زمان های مختلف **تطبیق دهند**، ادامه دهنده راه آنها هستند امت اسلامی باید از پذیرش طاغوت و حکومت های غیر الهی **خودداری کند** و برای شکل گیری امامت و ولایت الهی بر اساس موازین و ارزش های اسلامی از هیچ تلاش و مجاهدتی دریغ نرزد.

حکومت در کشور ما

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، **حکومت جمهوری اسلامی** در ایران تأسیس و جانشین حکومت شاهنشاهی شد. بنیانگذار این نوع حکومت امام خمینی (ره) است. کلمه **جمهوری** نشان می دهد که **شکل** این حکومت، جمهوری است و در آن **حق انتخاب** و مشارکت مردم در حکومت به **رسمیت شناخته** می شود کلمه **اسلامی** نیز یعنی محتوای این حکومت اسلامی است و کشور با اصول و قوانین اسلامی اداره می شود. **زامداران** آن نیز باید **مؤمن و معتقد** به اسلام و متعهد به اجرای آن باشند.

ارکان حکومت در جمهوری اسلامی ایران

بر طبق قانون اساسی، مهمترین رکن حکومت جمهوری اسلامی رهبری آن است و سه قوه مقننه، قضائیه و مجریه تحت نظارت رهبری به اداره امور کشور میپردازند. رهبری در جمهوری اسلامی ایران بر پایه ولایت فقیه است. ولایت به معنای سرپرستی است. گفتیم که از دیدگاه اسلام پیامبران و امامان معصوم (ع) از طرف خداوند نمایندگی دارند که مردم را سرپرستی کنند. بر طبق اصل پنجم قانون اساسی، در زمان غیبت امام زمان (عج) سرپرستی جامعه اسلامی بر عهده فقیه عادل و باتقوا، آگاه به زمان، شجاع، مدیر و مدبر است.

رهبری (ولی فقیه)

اختیارات و وظایف رهبر

رهبر، مدیریت کلان و ارزشی کشور را بر عهده دارد. به این معنا که مراقب حرکت کلی کشور است تا از اهداف و ارزش های انقلاب اسلامی، منحرف نشود.

طبق قانون اساسی (اصل ۱۱۰) برخی از مهمترین وظایف و اختیارات رهبر جمهوری اسلامی عبارت اند از:

* تعیین سیاست های کلی نظام و نظارت بر حسن اجرای آنها

* فرماندهی کل نیروهای مسلح

* نصب و عزل و قبول استعفاى فقهای شورای نگهبان، رئیس قوه قضائیه، رئیس سازمان صداوسیماى

جمهوری اسلامی ایران و فرماندهان نیروهای نظامی، انتظامی و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

* عفو یا تخفیف مجازات محکومان در حدود موازین اسلامی

در نظام جمهوری اسلامی علاوه بر رهبری و قوای سه گانه، نهاد های ویژه دیگری در اعمال حاکمیت مشارکت دارند از جمله این نهادها می توان به مجلس خبرگان رهبری، شورای نگهبان، مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای عالی امنیت ملی و شورای عالی انقلاب فرهنگی اشاره کرد.

شوراهای اسلامی شهر و روستا

از آنجا که نوع حکومت در کشور ما جمهوری است و مردم باید در همه شئون حکومت نقش و مشارکت داشته باشند، در قانون اساسی تشکیل شوراهای اسلامی روستا، شهر، شهرستان و استان مورد توجه قرار گرفته است. اعضای این شوراها را مردم منطقه یا محل انتخاب می کنند.

شوراهای اسلامی با هدف همکاری مردم برای پیشبرد برنامه های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و عمرانی با توجه به شرایط و مقتضیات هر منطقه از کشور تشکیل می شوند.

درس ۲۲ حقوق و تکالیف شهروندی

شهروندی

واژه ی شهروندی به همین روابط متقابل مردم و حکومت گفته می شود. شهروندی ارتباطی است که افراد را به یک حکومت مشخص پیوند می دهد و در نتیجه برای فرد و حکومت حقوق و تکالیفی ایجاد می شود. در روابط حکومت و مردم هر کدام وظایفی و حقوقی دارند. حکومت مکلف است به آن حقوق احترام بگذارد و آنها را رعایت کند از سوی دیگر حکومت نیز حقی دارد و شهروندان موظف اند تکالیف خود را نسبت به کشور و حکومتی که تحت نظارت آن زندگی می کنند ادا نمایند.

قوانین هر کشور به ویژه قانون اساسی آن حقوق و تکالیف شهروندی را معین می کند. بنابراین حقوق و تکالیف شهروندی متناسب با قوانین بوده و از کشوری به کشور دیگر متفاوت است هر چند امروزه شباهت های زیادی در حقوق و تکالیف کشورها دیده می شود.

حقوق شهروندی

حقوق شهروندی طیف وسیعی از انواع حقوق سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و ... شامل می شود.

حق بر خوردهای از عدالت

عدالت قانونی یعنی اینکه حکومت در وضع قوانین، اجرای قوانین و نظارت بر اجرای قوانین بین شهروندان تبعیض قائل نشود.